

38. Chumicheva T. S. Frazеologizmyi s komponentami-somatizmami v natsionalnykh variantakh angliyskogo yazyka (na materiale britanskogo i amerikanskogo variantov) : avtoref. diss. ...kand. filol. nauk (10.02.01 – «germanskie yazyki») / Chumicheva Tatyana Sergeevna. — Nizhny Novgorod, 2010. — 17 p.
39. Shapiro N. I. Somaticheskikh kletok genetika / N. I. Shapiro // Bolshaya sovetskaya entsiklopediya / V 32 t. — T. 24. — Kn. 1. — M. : Sovetskaya entsiklopediya, 1976. — P. 174–175.
40. Sharmanov V. V. Somatizm kak komponent frazeologicheskoy edynitsyi russkogo i nemetskogo yazykov [elektronniy resurs] / V. V. Sharmanov // Universum: Filologiya i iskusstvovedenie : elektron. nauchn. zhurn. — 2014. — № 10 (12) : Rezhim dostupu : <http://7universum.com/ru/philology/archive/item/1656>
41. Yanitska N. Somatychna leksyka yak ob'iekt vyvchennia v inshomovnii audytorii / N. Yanitska // Teoriia i praktyka vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi. — 2008. — Vyp. 3. — P. 211–213.

NOTATIONS

SIC Slovnyk inshomovnykh sliv / uklad. : S. M. Morozov, L. M. Shkaraputa. — K. : Nauk. dumka, 2000. — 680 p. — (Slovnyky Ukrainy).

УДК 811.161.2'42:81'276.6

НАЙМЕНУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СФЕРИ В ЛЕКСИЧНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Рибак К.Б., аспірант

Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна
katyarybak26@gmail.com

Розглянуто найменування податкової сфери лексичної системи української мови. Сформульовано та проаналізовано базові поняття податкової системи України в контексті мовознавчих досліджень. Основний акцент робиться на визначенні поняття «найменування податкової сфери» та їхніх складників.

Ключові слова: податкова термінологія, найменування податкової сфери, податок, об'єкти, суб'єкти та база оподаткування.

НАИМЕНОВАНИЕ НАЛОГОВОЙ СФЕРЫ В ЛЕКСИЧЕСКОЙ СИСТЕМЕ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА

Рыбак К.Б.

Запорожский национальный университет, ул. Жуковского, 66, г. Запорожье, Украина

Рассмотрены наименования налоговой сферы лексической системы украинского языка. Сформулированы и проанализированы базовые понятия налоговой системы Украины в контексте языковедческих исследований. Основной акцент делается на определении понятия «наименования налоговой сферы» и их составляющих.

Ключевые слова: налоговая терминология, наименование налоговой сферы, налог, объекты, субъекты и база налогообложения.

NOMINATIONS OF TAX FIELD IN THE UKRAINIAN LANGUAGE LEXICAL SYSTEM

Rybak K.B.

Zaporizhzhya National University, Zhukovsky str., 66, Zaporizhzhya, Ukraine

Nominations of tax lexical system in Ukrainian language take a great part of the vocabulary. Development and formation of the tax nominations depend on the economic and political system of society, which has an effect on semantic terminology. Fragmentary researches of taxes` history and taxation in Ukraine were found in works of F. Yaroshenko, V.V. Pavlenko, V.L. Pavlenko, T. Tsymbal, O. Vinnik, O. Chumak T. Sukalenko, O. Chorna.

Tax`s nominations cover a large amount of vocabulary from the birth of the state – Kievan Rus (IX – the end of the XIIIth century.), The time of Galicia-Volyn principality, Grand Duchy of Lithuania, Ukrainian

Cossack`s state, Zaporizhzhya Sich, location of Ukrainian lands in the Austro- Hungarian and Russian empires, the Soviet Ukraine to present independent Ukraine, – and constitute separate terminological around the basic concept of «tax» and its elements.

Ukrainian Tax Code provides a list of tax subjects and objects of taxation, tax base. Tax system of Ukraine – a combination of national and local taxes and charges imposed in established order by Tax Code of Ukraine. Given this interpretation, as well as elements of the tax system provided for in Article 7 of the Tax Code, taxes and duties (st.8-10 of the Tax Code) and taxation process in general, we can conclude that:

Nominations of taxation in Ukrainian lexical system make separate terminological area, which designates special set of names for denotation of the taxes; objects and subjects of the tax base and also depends on the stage of development of trade- economic relations, development of the state.

Ukrainian tax`s nominations is dynamic, widely branched terminological system with its own characteristics. It is also a separate part of the whole lexical system language.

Keywords: tax legislation terminology, nominations of the tax field, tax, objects, subjects and the base taxation.

Суспільство загалом і держава зокрема переживають трансформаційні процеси під час еволюції. Будь-які зміни відображаються на поповненні відповідної лексики.

У процесі вивчення динаміки формування найменувань податкової сфери слід урахувувати реалії, які вони позначають, а тому й економічний і політичний лад суспільства, форми існування держави в різні часи. Це дасть змогу визначити місце і роль податкових найменувань у лексичній системі української мови і простежити, як впливають конкретні суспільно-політичні умови на розвиток та функціонування їхнього складу.

Деєва Н. вважає, що термінологію податкової сфери потрібно представляти як своєрідну форму теоретичного мислення, наукову абстракцію, яка відображає відносини в податковій галузі [4]. О. Чорна податкову термінологію визначає як «сукупність спеціальних найменувань, що співвідносяться з об'єктами, суб'єктами та процесами оподаткування й утворюють окрему терміносистему» [12, с. 5].

Історію податків та оподаткування в Україні розкрито в роботі Ф. Ярошенко, В.В. Павленко, В.Л. Павленко [14], правовому регулюванню податкової системи України присвячена дисертація Т. Цимбал [11]. Податкова термінологія частково досліджена в мовознавчих розвідках. Зокрема, метафоричні процеси у формуванні української економічної лексики, у тому числі й податкової, описані у праці О. Винник [3], структурно-компонентну організацію фінансово-бухгалтерських терміносполучень в українській мові, серед яких і податкові найменування, досліджувала О. Чумак [13]. Сучасними проблемами вивчення термінології податківця займалася Т. Сукаленко [10]. Податковій термінології також присвячена дисертація О. Чорної [12].

Лексико-семантичні проблеми перекладу податкових і митних термінів англійської мови узбецькою досліджені узбекистанським науковцем О. Ахмедовим [1], податкової термінології англійської та російської мови викладені в дисертації І. Івановської [5], таджицької й англійської – у роботі С. Сабірової [8].

Сутність податків, їхня структура, призначення, роль, характер оподаткування визначаються торгово-економічними зв'язками, що діють у суспільстві. А тому існує безпосередній зв'язок податкової системи на тому чи іншому етапі розвитку держави із кількісним поповненням лексичної системи податковою лексикою в цей період.

Неврегульованість розмірів і періодичності збирання більшості податків, їхня величезна кількість і різноманітність на теренах Київської Русі (IX – кінець XIII ст.) позначились на поповненні мови відповідними найменуваннями: *полюддя* «у давній Русі – збирання князем із дружиною або його представниками данини з підлеглого населення», *подимне* «форма

податі залежно від кількості печей і димарів у господарстві», *повоз* «повинність, що полягала в обов'язку доставляти продукти сільського господарства за розпорядження князя на княжий двір, ринок або в похід», *дари* «добровільне підношення підданих», *погости* «місця, де збирали данину» та ін.

У першій половині XIV ст. більшість українських земель увійшла до складу Великого князівства Литовського, де зберігалася податкова система періоду Київської Русі до Люблінської унії, після якої на українських землях було запроваджено польську податкову систему, що не могло не позначитись на лексичній системі і поповненні лексики. З'являється одиниця оподаткування – *тягло* «узагальнена назва грошових і натуральних державних повинностей селян в українських землях», *волока* «одиниця виміру площі та одиниця оподаткування у Великому князівстві Литовському». Суб'єкти та об'єкти оподаткування: *коп* «збирач податків», *дворище* «одиниця оподаткування», *потужники* «залежна сільська біднота, позбавлена будь-якої власності», *дольники* «категорія селян, які сплачували землевласникові певну частку (долю) врожаю зі свого господарства» та ін. На відміну від попереднього періоду кількість найменувань податкової системи зменшилась.

Податкова система Української козацької держави (1648–1654 рр.) має безліч назв на позначення суб'єктів оподаткування. Це пов'язано з тим, що козаки збирали податки з осіб, з якими мали торгово-економічні зв'язки. Зокрема, з проїжджих за перевезення через річку брали платню, що мала назву *мостове*, з некозацького населення стягували *станцію* «податок, який ішов на утримання війська», основним податковим доходом скарбниці коша був військовий оклад, що сплачувався одруженими козаками, які платили за сім'ю, і їх називали *гніздюками* або *сиднями*.

Під час перебування українських земель у складі Австро-Угорської та Російської імперій, лексична система поповнюється найменуваннями відповідних податкових систем.

Зміна найменувань за московсько-російської податкової системи (сер. XVI – поч. XX ст.) пов'язана зі скасуванням податків від двору та їх заміна так званим *подушним* «стягування з кожної душі податного стану», окрім того, змінюється й об'єкт оподаткування: натуральні податки замінюють грошовими. З'являються додаткові податки й відповідні найменування на їх позначення: *драгунський збір*, *збір на будівництво кораблів*, *торгові податки* та ін.

За часів радянської влади (1917–1991 рр.) структура економіки потребувала різноманітних форм податків, серед яких: прямі та непрямі податки, промислові, прибутково-майнові і єдиний сільськогосподарський податок.

Податкова система незалежної України характеризується як появою нових видів податків (податок на доходи підприємств, на додану вартість, акцизний збір), так і паралельним використанням старих податкових важелів (податок із власників транспортних засобів, плата за землю, прибутковий податок із громадян та ін.). У Податковому кодексі України подано перелік загальнодержавних (податок на прибуток підприємств; податок на доходи фізичних осіб; податок на додану вартість; акцизний податок; екологічний податок; рентна плата; мито) та місцевих видів податків (податок на майно; єдиний податок), зборів (збір за місця для паркування транспортних засобів; туристичний збір), а також перелік суб'єктів оподаткування (резиденти і нерезиденти України, юридичні особи та їх відокремлені підрозділи та ін.) та коло об'єктів оподаткування, серед яких: майно, товари, дохід (прибуток) або його частина, обороти з реалізації товарів (робіт, послуг), операції з постачання товарів (робіт, послуг) та інші об'єкти, визначені податковим законодавством,

з наявністю яких податкове законодавство пов'язує виникнення у платника податкового обов'язку.

На сучасному етапі розвитку держави значно впливає на поповнення найменувань оподаткування й те, що *податкова система України* «сукупність загальнодержавних та місцевих податків та зборів, що справляються в установленому ПКУ порядку» [7] будувалась і будується на основі як власного, так і зарубіжного досвіду. Тому нерідко в найменуваннях податкової сфери є запозичена лексика.

Найменування податкової сфери охоплюють значний масив лексики від зародження держави – часів Київської Русі (IX – кінець XIII ст.), часів Галицько-Волинського князівства, Великого князівства Литовського, Української козацької держави, Запорозької Січі, перебування українських земель у складі Австро-Угорської та Російської імперій, Радянської України до сьогодення, Незалежної України, і складають окрему терміносистему навколо базового поняття «податок» та його елементів (Рис. 1):

Рис. 1

Рухливість складу системи податкових найменувань характеризується тим, що одні назви виходять з ужитку, окремі набувають дещо іншого значення, з'являються нові. Наприклад, у Словнику української мови в 11 томах фіксуються такі назви податків: *оброк* «податок грошима чи натурою, який стягували поміщики з кріпаків замість панщини» [9, т. 5, 1974, с. 570], *данина* «найдавніша форма оподаткування населення, яка в різних історичних умовах виступала у вигляді прямого державного податку, військової контрибуції або феодалної ренти» [9, т. 2, 1971, с. 210]), *побір* «збір грошима або натурою (на користь держави, поміщика)» [9, т. 6, 1975, с. 618] та ін., а Податковий кодекс України подає значення *податку* «обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податку відповідно до цього Кодексу» [7] та *збору (плата, внесок)* «обов'язковий платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників зборів, з умовою отримання ними спеціальної вигоди, у тому числі внаслідок вчинення на користь таких осіб державними органами, органами місцевого самоврядування, іншими уповноваженими органами та особами юридично значимих дій» [7].

Отже, *найменування податкової сфери* в українській лексичній системі утворюють окрему терміносистему, що позначає сукупність спеціальних назв на позначення податків; об'єктів, суб'єктів та бази оподаткування; порядок нарахування та податкові періоди сплати податку, а також залежить від етапу розвитку торгово-економічних зв'язків, розвитку держави.

Податкові найменування становлять динамічну, широко розгалужену структурну організацію зі своїми особливостями і як окрему частину всієї лексичної системи мови, пов'язані із суспільними перетвореннями, типами виробничих відносин, співвідношеннями класових сил, змінами суспільно-державного устрою, міжнародними відносинами тощо. Тому й спостерігаємо регулярні перехідні процеси в найменуваннях податкової сфери (Таблиця 1):

Таблиця 1

Найменування податкової сфери як частини лексичної системи мови	
За походженням	Власне українські: <i>данина, подимне</i> та ін.
	Запозичені: <i>дилер</i> (англ.), <i>маклер</i> (нім.) та ін.
За вживанням	Активна лексика: <i>відомість, збір, плата</i> та ін.
	Пасивна лексика: історизми (<i>відкуп, оброк, подаяння</i>) та неологізми (<i>роялті, кліринг</i>).
За структурними моделями	Однокомпонентні: <i>валюта, мито</i> .
	Двокомпонентні: <i>податковий вексель</i> .
	Трикомпонентні: <i>податок з обігу</i> .
	Багатокомпонентні аналітичні: <i>податок на додану вартість</i> .

Найменування податкової сфери функціонують і розвиваються не ізольовано, а в тісному причинно-наслідковому взаємозв'язку; тому утворюють цілісну систему, зміни якої зумовлені взаємодією зовнішніх та внутрішніх факторів, мають відбиток тієї чи іншої історичної епохи та відповідної податкової системи.

Попередній огляд динаміки функціонування найменувань податкової сфери на етапах розвитку української мови не дає відповіді на всі питання, що стосуються їхнього становлення при неоднакових соціально-економічних умовах та спонукають на докладне вивчення на матеріалі великої кількості джерел: писемних пам'яток різних стилів і жанрів, лексикографічних праць, які відображають лексику відповідних періодів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ахмедов О. Лексико-семантические проблемы при переводе с английского языка налоговых и таможенных терминов / О. Ахмедов // Филологические науки. Вопросы теории и практики. — Тамбов : Грамота, 2010. — № 1 (5) : в 2-х ч. — Ч. II. — С. 18–21.
2. Великий тлумачний словник української мови: 250000 слів / авт., кер. проекту та гол. ред. В. Т. Бусел. — К. ; Ірпінь : Перун, 2005. — 1720 с.
3. Винник О. Метафоричні процеси у формуванні української економічної лексики : автореф. дис. к. філол. наук : спец. 10.02.01 «українська мова» / О. Л. Винник. — Харків, 2007. — 18 с.
4. Дєєва Н. М. Оподаткування в Україні : навч. посіб. / Н.М. Дєєва, Н.І. Редіна, Т. О. Дулік та ін. / за ред. Н.І. Редіної. — К. : Центр учбової літератури, 2009. — 544 с.
5. Ивановская И. Терминологизация как функция языка и культуры: системно-языковые, социально-культурные и функционально-коммуникативные характеристики русско- и англоязычных терминов налогового права : дис. к. филол. наук : 10.02.20 / Ивановская Ирина Петровна. — Пятигорск, 2009. — 197 с.
6. Карпинський Б. А. Податки : словник-довідник. Навчальний посібник / Б. А. Карпинський, Н. С. Залуцька, О. Б. Карпінська. — К. : «Видавничий дім «Професіонал», 2008. — 464 с.
7. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] / Верховна рада України. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page>
8. Сабирова С. Структурно-семантический анализ налоговой терминологии

- таджикського и англійського языков : дис. к. філол. наук : 10.02.20 / Сабирова Сановбар Ганиевна. — Душанбе, 2007. — 197 с.
9. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства / за ред. І. К. Білодіда. — К. : Наукова думка, 1970–1980.
  10. Сукаленко Т. Проблеми вивчення термінології податківця [Електронний ресурс] / Т. М. Сукаленко, І. В. Солодка. — Режим доступу : http://philology.knu.ua/files/library/movni_i_konceptualni47-243.pdf
  11. Цимбал Т. Правове регулювання податкової системи України : автореф. дис. канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «адміністративне право і процес ; фінансове право ; інформаційне право» / Т. Я. Цимбал. — Національний університет державної податкової служби України. — Ірпінь, 2007. — 20 с.
  12. Чорна О. В. Українська термінологія податкової сфери: структура, функціонування, формування : автореф. дис. канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «українська мова» / О. В. Чорна. — К., 2009. — 18 с.
  13. Чумак О. Структурно-компонентна організація фінансово-бухгалтерських терміносполучень в українській мові : автореф. дис. к. філол. наук : спец. 10.02.01 «українська мова» / О. Г. Чумак. — К., 1998. — 24 с.
  14. Ярошенко Ф. Історія податків та оподаткування в Україні / Ф. О. Ярошенко, В. В. Павленко, В. П. Павленко. — К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2012. — 416 с.

REFERENCES

1. Akhmedov, O. (2010) «Lexical and semantic problems when transferred with tax of English and tax term», *Fylohohycheskye science. Questions of theory and practice.* — Tambov : Diploma, 2010. — № 1 (5) : 2 parts. — Part II. — pp. 18–21.
2. Busel, V.T.(2005) *Velykyi tlymachnyi slovnyk ukrainskoi movy* [Great Dictionary of the Ukrainian language], Kyiv-Irpen : Perun, Ukraine, 1720 p.
3. Vinnik, O. (2007), «Metaphorical process in the formation of Ukrainian economic lexicon», Thesis abstract for Philology cand.sc (Ukrainian language), 10.02.01, Kharkiv, Ukraine.
4. Deeva, N.M., Redina, N.I., Dulik, T.O. and others. (2009), *Opodatkyvannya v Ukraini* [Taxation in Ukraine], Kyiv, Center of educational literature, Ukraine.
5. Ivanovskaya, I. (2009), «Terminologization as a function of language and culture: system-linguistic, socio-cultural and functional-communicative characteristics of Russian and English terms of tax law», Thesis abstract for Philology cand.sc, 10.02.20, Pyatigorsk, Russia.
6. Karpynskyy, B.A., Zalutska, N.S. and Karpinska, O.B. (2008) *Podatki; slovnyk-dovidnyk* [Taxes: Directory], Kyiv, Publishing House "Professional", Ukraine, 464 p.
7. Tax Code of Ukraine [electronic resource], Verkhovna Rada of Ukraine, available at : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page>
8. Sabyrova, C. (2007), «Structural and semantic analysis of tax terminology, Tajik and English languages», Thesis abstract for Philology cand. sc, 10.02.20, Dushanbe, Tajikistan.
9. Bilodid, I. K. (1970–1980), *Slovnyk ukrainskoi movy v 11 tomah* [Dictionary of the Ukrainian language, in 11 volumes], Kyiv, Scientific Thought, Ukraine.
10. Sukalenko, T. and Solodka, I. Problems of terminology study taxman[electronic resource], available at : http://philology.knu.ua/files/library/movni_i_konceptualni47-243.pdf
11. Cymbal T.(2007), «Legal regulation of tax system of Ukraine», Thesis abstract for Legal cand.sc (administrative law and process; finance law; information law), 10.02.01, National University of the State Tax Service of Ukraine, Irpen, Ukraine.

12. Chorna, O.V. (2009), «Ukrainian tax terminology areas: structure , function, formation», Thesis abstract for Philology cand.sc (Ukrainian language), 10.02.01, Kyiv, Ukraine.
13. Chumak, O. (1998), «Structure and organization component of financial and accounting terminopoluchen in Ukrainian», Thesis abstract for Philology cand.sc (Ukrainian language), 10.02.01, Kyiv, Ukraine.
14. Yaroshenko, F.O., Pavlenko, V.V., and Pavlenko, V.P. (2012), *Istoria podatkiv ta opodatkyvannya v Ukraini* [History taxes and taxation in Ukraine], Kyiv, Staff, Ukraine, 416 p.

УДК 81'1(73)(092)О'Генрі 7.08

ДИСКУРСИВНІ СТРАТЕГІЇ Й ТАКТИКИ НЕАВТОРИТАРНО-ПЕСИМІСТИЧНОГО ТИПУ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ (НА МАТЕРІАЛІ НОВЕЛ О'ГЕНРІ)

Рудик М.К.

*Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова,
вул. Тургенівська, 8/14, м. Київ, Україна*

rudyk-maryna@mail.ru

Стаття присвячена вивченню дискурсивно-прагматичних особливостей мовлення та стратегій / тактик як засобів їх вираження. У статті подається огляд думок щодо визначення поняття неавторитарної мовної особистості, обґрунтовуються підходи до класифікацій мовних особистостей, характеризуються стратегії замовчування та переконання й тактики їх реалізації у англійськомовному суспільстві, яким воно постає з новел О'Генрі.

Ключові слова: дискурсивна / мовленнєва стратегія, дискурсивна / мовленнєва тактика, стратегія замовчування, стратегія переконання, неавторитарна мовна особистість.

ДИСКУРСИВНЫЕ СТРАТЕГИИ И ТАКТИКИ НЕАВТОРИТАРНО-ПЕСИМИСТИЧЕСКОГО ТИПА ЯЗЫКОВОЙ ЛИЧНОСТИ (НА МАТЕРИАЛЕ НОВЕЛЛ О'ГЕНРИ)

Рудик М.К.

*Национальный педагогический университет им. М.П. Драгоманова,
ул. Тургеневская, 8/14, г. Киев, Украина*

Статья посвящена изучению дискурсивно-прагматических особенностей речи и стратегий / тактик как средств их выражения. В статье подается обзор мыслей относительно определения понятия неавторитарной языковой личности, обосновываются подходы к классификациям языковых личностей, характеризуются стратегии умалчивания и убеждения, тактики их реализации в англоязычном обществе, которым оно отображается в новеллах О'Генри.

Ключевые слова: дискурсивная / речевая стратегия, дискурсивная / речевая тактика, стратегия умалчивания, стратегия убеждения, неавторитарная языковая личность.

DISCOURSIIVE STRATEGIES AND TACTICS OF NON-AUTHORITARIAN AND PESSIMISTIC LANGUAGE PERSONALITY (BASED ON O'HENRY'S SHORT STORIES)

Rudyk M. K.

National Pedagogical Dragomanov University, Turgenev str., 8/14, Kyiv, Ukraine

The article focuses on the study of English linguistic personality at the 19th – the beginning of the 20th century as it is depicted by O'Henry in his short stories. It studies speech discursive and pragmatic peculiarities and strategies/tactics as a means of their implementation. The article provides an overview of ideas regarding non-authoritarian language personality definition, as well as determines various approaches to language personality classifications. The paper reveals and works out the typology of